

ГУМАНІЗАЦІЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА МЕХАНІЗМИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ: МАТЕРІАЛЬНІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАСАДИ

Демський Е.Ф., к.ю.н., доцент

Академія праці і соціальних відносин

У статті розглядаються юридичні механізми здійснення гуманізації та декриміналізації відповідальності за вчинені правопорушення.

Ключові слова: гуманізація, декриміналізація, адміністративна відповідальність, правопорушення, господарська діяльність.

Демський Е.Ф. ГУМАНИЗАЦИЯ ОТВЕТСТВЕННОСТИ И МЕХАНИЗМЫ ЕЕ РЕАЛИЗАЦИИ: МАТЕРИАЛЬНЫЕ И ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ / Академия труда и социальных отношений, Украина

В статье рассматриваются юридические механизмы осуществления гуманизации и декриминализации ответственности за совершенные правонарушения.

Ключевые слова: гуманизация, декриминализация, административная ответственность, правонарушения, хозяйственная деятельность.

Demsky E.F. HUMANIZATION OF RESPONSIBILITY AND MECHANISMS FOR ITS IMPLEMENTATION: THE SUBSTANTIVE AND PROCEDURAL FRAMEWORK / Academy of labour and social relations, Ukraine

The article deals with the legal mechanisms for the humanization and the decriminalization of responsibility for the committed offense.

Key words: humanization, decriminalization, administrative responsibility, the offense, the economic activity.

Розвиток підприємницької і господарської діяльності, створення ринкових відносин потребують відповідного нормативного врегулювання, встановлення відповідних засобів впливу з боку держави на порушення норм особливо у сфері господарювання зберігаючи при цьому інтереси як виробника так і суспільства в цілому.

Цій проблематиці в юридичній літературі вже приділялася певна увага [1], але гуманізація відповідальності отримала найбільш поширене обговорення на політичному рівні серед посадовців усіх рівнів у засобах масової інформації [2] та інших джерелах, у яких стверджується, що застосування штрафних санкцій спонукає правопорушників до безумовного дотримання законодавства у сфері господарювання. Проте практика свідчить, що суворість закону компенсується його невиконанням, а пом'якшення – підкупом органів влади. Чим ґрунтовніше механізм гуманізації, тим більше перспектив маніпуляції свідомістю суспільства.

Не вирішеними раніше частинами проблеми залишається питання визначення механізмів вчасної сплати штрафів як міри стягнення, виконання постанови про накладення адміністративного стягнення.

Ціль статті – розкрити механізми гуманізації відповідальності та зробити юридичний аналіз окремих положень щодо реалізації матеріальних і процесуальних засад відповідальності у сфері господарської діяльності.

17 січня 2012 року вступив у дію і набрав чинності Закон України від 15 листопада 2011 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів в Україні щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» [3].

Обґрунтуванням прийняття цього закону стало те, що в 186 закладах для утримання осіб під вартою знаходиться 154,1 тисячі ув'язнених, у тому числі кілька тисяч за економічні злочини.

А. Портнов – керівник головного управління з питань судоустрою Адміністрації Президента України зазначив, що необґрунтовано завищений рівень криміналізації правопорушень у сфері господарської діяльності та невиправдане широке коло підстав для застосування покарання у вигляді позбавлення волі за вчинення злочинів в економічній сфері призводять до непоодиноких випадків зловживань під час притягнення підприємців до кримінальної відповідальності [2]. Це створює перепони для розвитку підприємництва, надходження інвестицій тощо.

Додамо, що цих 10 тисяч ще треба годувати, охороняти, забезпечити комунальні і соціальні умови утримання їх та ін.

Отже, з одного боку, не бажано створювати перепони для розвитку підприємництва та нести певні витрати на утримання засуджених є позитивним рішенням законодавця, своєчасним і заперечень не може бути, але, з іншого боку, заміна позбавлення волі на адміністративні стягнення у такій великій кількості правопорушень, створюються передумови шахрайства в економічній сфері. Разом із тим такий підхід, мабуть задовольняє всі політичні структури, оскільки за прийняття цього закону проголосувала більшість народних депутатів.

Метою гуманізації відповідальності є:

- уникнення зайвого застосування найсуворішого виду покарання і заподіяння морально-психологічної травми, коли є можливість обмежитися заходами не пов'язаними з позбавленням волі;
- уникнення складного і тривалого кримінального судочинства, яке забирає багато часу і віддаляє покарання від часу вчинення протиправного діяння;
- зменшення кількості засуджених і відповідно витрат на їх утримання, а також підтримання міжнародного іміджу.

Питання гуманізації (декриміналізації) відповідальності для вітчизняного законодавства і юриспруденції не нове.

Ще за радянських часів законодавець намагався відокремити незначні правопорушення від злочинів з метою застосування заходів не пов'язаних з позбавленням волі. Для цього законодавець задіяв різні юридичні механізми:

1) **відокремлення незначних правопорушень** від злочинів шляхом:

а) *встановлення межі заподіяної шкоди, перевищення якої кваліфікується як злочин.* Наприклад, дрібне викрадення чужого майна (ст.51 КУпАП), порушення правил про валютні операції (ст.162 КУпАП у редакції до 18.05.2000 р.), дрібна спекуляція (ст.157 КУпАП до 02.06.2005 р.), незаконна торговельна діяльність (ст.160-2 КУпАП до 17.01.2012 р.) та ін.

б) *визначення дій, мети і способу вчинення правопорушення, як наприклад, незаконне вирощування снотворного маку чи конопель (ст.160-2 КУпАП), дрібне хуліганство (ст.173 КУпАП), виготовлення, зберігання самогону та апаратів для його вироблення без мети збуту (ст.176 КУпАП) тощо.*

2) **встановлення** в кримінальному законі межі, з якої настає кримінальна відповідальність. Наприклад, ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів (ст.212 ККУ), якщо ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних розмірах – які в тисячу і більше разів перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян (далі НМДГ), у великих розмірах – які в три тисячі і більше разів перевищують НМДГ, в особливо великих розмірах – які в п'ять тисяч і більше разів перевищують НМДГ. Отже, кримінальна відповідальність настає, коли заподіяна шкода перевищує установлений у статтях Особливої частини Кримінального кодексу України розмір заподіяної шкоди чи ненадходження до бюджетів відповідних доходів.

3) **зміну об'єкта (охоронюваних нормами права суспільних відносин) посягання**, як наприклад, Законом України від 02.06.2005 р. внесено зміни до ст.51 КУпАП замість «Дрібне розкрадання державного або колективного майна» законодавець встановив «Дрібне викрадення чужого майна», тобто викрадання майна будь-якої форми власності.

До зміни назви статті (об'єкта посягання) викрадення приватного майна (розмір не мав значення) наступала кримінальна відповідальність. Після зміни об'єкта посягання 02.06.2005 дрібне викрадення (до 0,2 НМДГ) майна будь-якої форми власності тягне адміністративну відповідальність.

4) **встановлення кваліфікаційних ознак** уперше було започатковано згідно із Законом України від 22.05.2003 р. «Про податки з доходів фізичних осіб», яким передбачалося (ст.22), що у всіх випадках неоподаткований мінімум доходів громадян (НМДГ) складає 17 гривень, крім випадків кваліфікації злочинів та адміністративних правопорушень.

Для кваліфікації злочинів і адміністративних правопорушень розмір НМДГ обраховується виходячи із соціальної пільги, яка визначається ст.6 цього Закону. Зазначений закон скасовано, але ця норма отримала своє закріплення в Податковому кодексі України у «Прикінцевих положеннях» пункт 5 встановлено, що НМДГ лише для кваліфікації злочинів і адміністративних правопорушень дорівнює розміру соціальної пільги, визначеної підпунктом 169.1.1. пунктом 169.1 статті 169 ПКУ, яка дорівнює до 31.12.2014 р. – 50% розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого на 01 січня звітного податкового року, а з 01.01.2015 року ця пільга (НМДГ) буде дорівнювати 100% прожиткового мінімуму для працездатної особи, що встановлюється щорічно законами «Про державний бюджет».

Отже, підвищення суми (розміру) НМДГ для кваліфікації злочинів і адміністративних правопорушень збільшує розмір межі заподіяної шкоди вчиненим правопорушенням, за перевищенням якої настає кримінальна відповідальність. Тобто прийняттям цієї норми відбулося декриміналізація значної кількості складів злочинів та переведено їх на рівень адміністративної відповідальності.

5) **пряме скасування** кримінальної відповідальності і встановлення адміністративної. Законом від 15 листопада 2011 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» в Кримінальному кодексі України скасовано 16 статей, які передбачали кримінальну відповідальність, та в 30 статтях така міра покарання, як позбавлення волі замінена покаранням у вигляді штрафу. Натомість Кодекс України про адміністративні правопорушення доповнено 10 статей та 4 статті викладено в новій редакції, які передбачають адміністративну відповідальність за правопорушення у сфері господарської діяльності. підвищено і розмірі штрафів як адміністративних стягнень, які в окремих випадках сягають до 5000 НМДГ.

Сприймаючи в цілому гуманізацію відповідальності та скасування за деякі правопорушення кримінальної відповідальності позитивно, слід зазначити, що за деякі злочини гуманізація відповідальності носить передчасний характер, суперечить антикорупційному законодавству щодо відкриття валютних рахунків, надання декларації про доходи, встановлення обмежень тощо.

Скасування кримінальної відповідальності за ухилення від повернення виручки в іноземній валюті (ст.207 КК), незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків (ст.208 КК), шахрайство з фінансовими рахунками (ст.222 КК), незаконні дії щодо приватизаційних паперів (ст.234 КК), недотримання особою обов'язкових умов щодо приватизації державного, комунального майна або підприємств та їх подальшого використання (ст.235 КК) складають таку собі таємну корупційну схему, створюють штучне уникнення кримінальної відповідальності за злочини, які лише умовно можна віднести до сфери господарської діяльності. На нашу думку, це ніщо інше, як лобювання з боку політичних сил (і провладних і опозиційних) на користь диктата великого бізнесу.

Надмірне захоплення розширенням штрафів як міри покарання і як міри стягнення нагадує вирішення політичних (передвиборчих) завдань юридичними засобами з метою уникнення судимості, яка може бути несумісною зі статусом депутата, і гуманізація – це один із шляхів до безкарності за вчинення окремих злочинів. Застосування штрафних санкцій створює можливість для правопорушника відкупитися, якщо буде доведено його протиправну дію, оскільки доходи від кримінальної діяльності перевищують витрати на штрафи і залишаються економічно вигідними. Це тим більш, коли для кваліфікації (визначення заподіяної шкоди) застосовується НМДГ у розмірі соціальної пільги (на сьогодні 536,5грн.), а НМДГ для відповідальності дорівнює 17 гривням.

Як вбачається, процес гуманізації не закінчено. На черзі пом'якшення відповідальності за порушення у сфері службової діяльності, авторитету органів місцевого самоврядування та об'єднання громадян, проти докільця, охорони праці, проституції та за інші правопорушення.

Разом із тим оскільки значна кількість злочинів переведена в площину адміністративної відповідальності доцільним було б:

- 1) запровадити примусове виконання стягнення у вигляді штрафу за зразком статті 53 Кримінального кодексу України, а саме статтю 308 КУпАП доповнити частиною наступного змісту: «У разі несплати штрафу як адміністративного стягнення за мотивованим висновком органом державної виконавчої служби суд змінює не сплачену суму штрафу покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 2 років із розрахунку 1 день позбавлення волі за 10 неоподаткованих мінімумів доходів громадян».

Ця норма пропонується, виходячи із того, що впровадження гуманізації відповідальності зобов'язує добровільно виконувати вимоги законодавства і в разі їх невиконання повинні бути суворіші механізми примусу.

- 2) санкції частини другої і третьої статті 162-1 та частини другої статті 162-2 доповнити реченням наступного змісту: «З позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до одного року» з конфіскацією валютних цінностей чи без такої;
- 3) доповнити статтю 24 КУпАП пунктом «8) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю»;
- 4) доповнити Кодекс України по адміністративні правопорушення статтею 32-1 Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю наступного змісту: Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю застосовується лише у виняткових випадках у разі заподіяння шкоди в особливо великих розмірах чи за вчинення корупційних правопорушень. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може застосовуватись на строк не більше одного року районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (судею). Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю не може застосовуватись до осіб, для яких цей вид роботи є єдиним джерелом існування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демський Е.Ф. Адміністративна відповідальність за дрібне викрадення чужого майна: проблеми кваліфікації / Е.Ф. Демський, М.М. Тітов // Юридичний вісник України. – 2005. – №42. – 22-28 жовтня.
2. Гуманізація чи узаконення шахрайства? Парламентська Хроніка // Голос України. – 2011. – №188. – 8 жовтня.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: Закон України від 15 листопада 2011 р. // Голос України. – 2011. – №239. – 17 грудня.

УДК 342.8:351.75(477)

МІЛІЦІЯ ЯК СУБ'ЄКТ ВИКОНАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ВИБОРИ ТА РЕФЕРЕНДУМИ

Качинська М.О., к.ю.н., викладач

Харківський національний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена проблемі діяльності міліції як суб'єкта виконання законодавства про вибори та референдуми. Автор пропонує звернути увагу законодавця на проблему своєчасного та послідовного прийняття законодавчих актів Верховною Радою України у сфері регулювання законодавчого процесу, а також прийняти норми, що визначали б механізм регулювання діяльності міліції та інших суб'єктів виборчого процесу.

Ключові слова: міліція, вибори, референдуми, громадський порядок, демократія.